

קנין ו - באימה, להתפעם מול שגב גדלות התורה

חמשת הקניינים הראשונים עסקו בשלבי הלימוד, ההבנה וההפנמה של התורה. כעת אנו לומדים את הדרכים איך ניגשים ללמוד. הקנין הראשון לזה הוא 'באימה'.

'אימה' זה לא פחד, על הפחד אנו למדים בקנין הבא: ביראה, 'אימה' זו התפעלות הנפש מדברים נשגבים ועצומים.

בשעה שאדם נמצא מול הרים גבוהים מאד, מול גלים אימתניים, מול מפלים אדירים, הוא מתמלא באימה. אין לו שום פחד מכלום, אבל הוא מרגיש את קטנותו ואפסיותו מול איתני הטבע שמולו ונופלת עליו אימה.

בקריעת ים סוף מצאנו 'תיפול עליהם אימתה ופחד' אומר רש"י: אימה על הרחוקים ופחד על הקרובים. כלומר, האומות הקרובות פחדו ויראו מבני ישראל שעומדים לכבוש אותם, אבל גם האומות הרחוקות שלא היו בסכנה מישראל, מכל מקום נפלה עליהם אימה כששמעו על דבר נשגב כזה.

בראש השנה אנו מבקשים 'תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת'. כלומר, מצד זה שאנו 'מעשיך' של הקב"ה - הוא עושה אותנו, מתקן אותנו, משגיח עלינו, מיישר אותנו - נופל עלינו פחד ויראה, 'ויראוך כל המעשים', שהרי הוא עלול להעניש ולייסר אותנו. אבל בנוסף לזה נופלת עלינו 'אימה' מחמת עצם זה שאנו ברואי ה', כשהנברא מתבונן בבורא שלו נופלת עליו אימה, 'וישתחוּ לפניך כל הברואים', האימה גורמת לאדם ליפול על פניו ולקרוא ה' הוא האלקים! ברוך שם כבוד מלכותו!

כשאדם ניגש ללמוד תורה הוא צריך לגשת מתוך 'אימה', מתוך התפעלות הנפש מהנשגבות העצומה של התורה, מהקדושה העצומה של התורה. אתה לומד תורה בעולם השפל והיא נוגעת בשמי שמיים, כל העולמות תלויים בחידושי תורה שלך. 3,000 שנה עסקו אבותיך ואבות אבותיך בתורה - למדו, שינו, עמלו, יגעו, ביארו, חידשו - והנה אתה הקטן קיבלת עכשיו את התורה שלהם לעסוק בה ולברר אותה, אתה אחראי על התחנה הזו בשרשרת מסירת התורה. זה מפיל אימה על האדם.

'העוסק בתורה שכינה כנגדו', אומר הרוח חיים: העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול העומד בקודש הקדשים, שהרי לכן ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ, התורה 'יקרה היא מפנינים' מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. ההבנה הזו מפילה מורא על האדם. **"כי איך לא יאחזנו חיל ורעדה בהעלותו אל לבו שאפילו הכהן הגדול לא היה לו רשות להכנס לפניו לבית קדשי הקדשים רק ביום הכפורים מחמת ששם היתה עיקר השראת השכינה אם כן עתה שבתוך ד' אמות של הלכה שאמר חז"ל ששם השכינה שורה בוודאי ילמוד ביראה ולא יסיח דעתו ח"ו לדברים בטלים"**

אימת רבו

המהר"ל בדרך חיים פירש 'באימה' על אימת רבו שמלמדו תורה:

"שצריך לישב באימה לפני רבו וכמו שאמרנו כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור אין רואה סימן טוב במשנתו. והטעם הוא כי צריך שיהא לו הכנה לקבל, ודבר זה כאשר יש לו אימה מרבו ואז הוא יש לו משפט "מקבל" מרבו, כי אשר יש לו אימה מרבו נחשב אליו "תלמיד מקבל". ואם אין התלמיד יושב באימה אין עליו משפט התלמיד אשר הוא מקבל, ואז אינו רואה סימן טוב במשנתו לקבל כאשר אינו מוכן לקבלה"

בעניין זה של מורא תלמידי חכמים, אשר הם כאש אוכלה, שמעתי מאחי הרה"ג רבי יעקב דב הלוי רוט שליט"א ששמע מהגר"מ שטיינברג ראש כולל אור הנר שליט"א שפעם אחת בהיותו בחור בישיבת פונבז' קרא לו רבינו המשגיח רבי יחזקאל לווינשטין זצ"ל ושלח אותו להאיר לגאון עוזינו הגרא"מ שך זי"ע שברוב שקיעותו בתורה הוא ממלמל בדברי תורה בין תפילין של יד לתפילין של ראש... הגר"מ היסס ושאל את המשגיח למה הוא עצמו לא יעיר זאת להגרא"מ ש, השיב לו המשגיח **'אני מפחד לומר לו זאת, אבל אתה... אתה עדיין אין לך את השכל לפחד...!!'**

עוד בעניין זה של מורא תלמידי חכמים סיפר לי הגאון הגדול רבי אליעזר עוזר שליט"א שבהיותו בחור בישיבת חברון בירושלים, נתעוררה אצלו קושיה עצומה במסכת פסחים, אשר הרעידה את כותלי בית המדרש במשך כמה ימים. והנה, פגש את ידידו רבי שמואל גפן שליט"א וכאשר שטח לפניו את קושייתו, אמר לו 'הנה אני רגיל בכל מוצאי שבת להתפלל עם רבינו הגרי"ז מבריסק, הבה נא הצטרף אלי במוצאי שבת הקרובה ואני אציג אותך בפני הרב ותפשוט לפניו את קושייתך העצומה'.

מספר הגאון רבי אליעזר: באותה שבת כמעט לא אכלתי ולא ישנתי ולא הסחתי דעת מן הקושיה, איך להציגה בפני הרב זי"ע, ממה להתחיל ובמה לסיים, ובאם יענה כך אומר לו כך וכך וכו' וכו'.

במוצאי שבת ניגשתי לבית הרב בדחילו ורחימו, ידידי רבי שמואל גפן נגש עמי אל הגרי"ז הציג אותי לפניו ואמר לו שיש לי קושיה חזקה לשטוח לפני הרב. והנה, הרב זי"ע הרים את עינוי הטהורות והחודרות והביט בי כמצפה לשמוע מה בפי, אבל אני בראותי את מראה הוד פניו, לא עצרתי עוז להוציא הגה מפיו...!

כך עמדתי לפניו כמה רגעים בשתיקה, ואז פתח הגרי"ז את פיו הקדוש ואמר "נו..." לשמע דברו ניסיתי להכריח את שפתי לנע ולדבר, וללא הועיל... עד שהלכתי מלפניו בפחד ומורא בלא שהוצאתי מילה מפי...!

והנה, בימים אלו שבין פסח לעצרת מתו תלמידי רבי עקיבא על 'שלא נהגו כבוד זה בזה', וצריך להבין היכן מצאנו חובה לנהוג כבוד בחברים (ואמנם מצאנו 'יהי כבוד חברך חביב עליך' אך לא משמע שזהו חיוב גמור). אך הביאור שלא היו אלו סתם חברים, אלא 'תלמידי רבי עקיבא' גדולי תורה, והיתה תביעה עליהם שלא היה להם מורא מתלמידי חכמים. ונראה שדוקא תלמידי רבי עקיבא נתבעו על כך, משום שרבים הם אשר דרש 'את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים' כדאיתא בפסחים כב,ב: שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא - פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? - אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' א-להיך תירא - לרבות תלמידי חכמים. ולכן דוקא תלמידי ר"ע היו צריכים להקפיד ביותר בזה לירא מלזלזל בכבוד חבריהם תלמידי החכמים תלמידי ר"ע.

זקני רש"ש לוינ' צ"ל היה רגיל לומר בשם הגר"ח גולדוויכט צ"ל שתמה למה באמת שמעון העמסוני לא תירץ כדרשת רבי עקיבא 'לרבות תלמידי חכמים', **מה ידע רבי עקיבא שלא העלה שמעון העמסוני על דעתו?** והסביר, שרבי עקיבא השיג זאת **רק לאחר שראה את שמעון העמסוני** שפירש מכל מה שעמל ויגע במשך שנים ע"ג שנים, לדרוש כל האתים שבתורה, וכעת גמר אומר להתחיל ללמוד כל התורה מחדש בלא לדרוש את האתים, אשר בזה כמובן משתנים כל הפרטים ושאר הדרשות והמסקנות והפלפולים, ממש להתחיל הכל מבראשית, ותמה רבי עקיבא 'איך מצא שמעון העמסוני תעצומות עוז לעשות כן, להרוס מפעל חיים שלם בשביל האמת ולא להתפתות ולהדחק באיזה תירוץ של קש. אין זאת אלא ששכינת ה' שורה על תלמידי חכמים ומלהטת סביבותיהם, והמורא הגדול הוא אשר נותן להם כוח ועוצמה למלט נפשם מכל בדל טעות, ולהתחיל הכל מתחילה בחרדת קודש ובהתלהטות אש שלהבתיה, לאזור מתנים ולחגור ירכיו לשוב על כל תלמודו שלמד כל השנים. מה נורא הדבר. **מיד פתח ר"ע ואמר 'את ה' אלקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים!** אשר השכינה שורה עליהם וצריך לירא מהם כמורא שמים.

הרי לנו שככל שמעלת תלמידי החכמים גדולה יותר, ואנו צריכים להם ומתחממים לאורם, כך מעלה זו גופא תובעת מאתנו ומחייבת אותנו לנהוג בהם במורא גדול, אשר הוקש ליראת שמים! כי ככל שהמעלות שאנו זוכים לראות הן גדולות, כך יותר אנו נתבעים לירא מהם ולא לחללם.

ונראה שהתיקון לפגם זה של מורא תלמידי חכמים הוא במנהגי האבילות בימים הללו, אשר עיקר עניינם אינו צער הלב אלא צורת ניהוג כבוד, כמוש"כ רש"י בסוכה כה ד"ה ---, **ואנו באים לקיים בזה כבוד ומורא תלמידי חכמים, לתקן צורת הזלזול בתלמידי ר"ע.** (ושמעתי מאמרו של ר' שליט"א שלכן אין להקפיד כ"כ בקטנים, אף במה שמקפידים בתשעת הימים, משום שכאן אינו מנהג צער הלב אלא ניהוג כבוד להזכיר מיתתם).

[ובאמת לא שמענו שעוררו להרגיש צער הלב על פטירת תלמידי ר"ע, כמו שמעוררים בימי אבלות על החורבן, כי אין העניין הצער אלא צורת כבוד לתלמידי חכמים, לתקן הפגם בזה. ואולי לכן לא נאסרו מחולות להדיא בפוסקים כמו בימי החורבן, כי זהו שייך יותר לצער הלב ולא לניהוג אבלות].

לכן אנו נזהרים לכבד בימים הללו את התנאים הקדושים, רשב"י ושמעון הצדיק, ואת שמואל הנביא בהילולא שלו, ועוד, בשביל לתקן עניין כבוד תלמידי חכמים ומוראם [ובפרט שרשב"י הוא עצמו תלמיד ר"ע, הרי בזה מתקיים העניין של לנהוג כבוד בתלמידי ר"ע], ונראה דזהו העניין של **תבערת המדורה** אשר מדליקים על הציון, כי היא **מאירה ומחממת ומשתלהבת ומתלהטת אך היא גם שורפת ואוכלת**, וזהו ענין התורה אשר ניתנה במידת הדין [וחג השבועות כנגד גבורת יצחק] וכך הם תלמידי חכמים אשר מחד אנו אוהבים אותם ומתחממים לאורם אך מאידך הלא עקיצתם וגחלתם וכל דבריהם כגחלי אש וכו'.

ובאמת המתבונן יראה שיותר משהקפידו על ההילולא הקפידו יותר שלא לפגוע בשמחתה, וכמו שכתב המגן אברהם שהאר"י אמר לתלמידו שכיון שאמר תפילת 'נחם' ביום שמחתו של רשב"י יראה בנחמה, וכן מסופר בשבחי האר"י כמה הקפיד האר"י שלא לגזור על הנשים שלא להגיע בבגדי שבת להילולא (לחזק הצניעות), כי עי"ז ימנעו הבנות מלבוא להילולא, ויקפיד ע"ז רשב"י, עי"ש. ולעומת זאת - בספר הכוונות מבואר שלא היה האר"י נוהג בזה בקביעות - אלא פעם אחת או פעמיים בימי חייו, הרי דאף שלא הקפיד להשתתף בעצמו בהילולא דרשב"י מ"מ הקפיד מאד מאד שלא לפגוע בקוצו של יו"ד אפילו בעקיפי עקיפין בכבודו של רשב"י. וכן רבינו האור החיים עלה לשם כאשר כל כולו מירטט וכו' בעודו על ידיו ועל רגליו, וכל זה נראה לומר דזה באמת עיקר היום להיזהר בכבודם של תלמידי חכמים [ובפרט לתקן כבוד תלמידי ר"ע כאמור], אשר השכינה שורה עליהם, אש אוכלת אש.

ובאמת יש לדון מה חסרון יש בתפילת 'נחם', ומאי שנא משאר תפילות ובכיות הנשמעות במערת רשב"י בל"ג בעומר, ויש לומר שהוא צורת אבילות טפי, אך אפשר באופן אחר: דידוע שהתורה אין שולט בה כלל ענין חורבן ושעבוד וגלות, ולכן בני לוי לא היו בשעבוד מצרים, וגם הארון לא גלה ממקומו, וכאשר נשבה בידי פלישתים רץ שאלו וחסף את הלוחות כמו שאמרו חז"ל, כי התורה אינה נשבית. וגם כיום הארון והלוחות גנוזים במקום המקדש, ולא גלו ממקומם. ובאמת, בתוך הגלות והחשיכה תמיד כאשר היו ישראל מכניסים עצמם לתוך לימוד התורה מיד היתה אש השכינה מתלהטת סביבותם והיו יוצאים מחוץ לגלות. [זקני הקדוש **רבי חיים יצחק מאלק צ"ל ה"ד** בהיותו בחשכת צעדת המוות לא הפסיק מלדבר ולמסור דברי תורה מאירים לסובביו, ובעוד שפתיו ממלות דברי אלקים חיים עלתה נשמתו בטהרה להדבק במקור החיים, זהו ממש בחינה זו, שאין הגלות נאחזת בתורה עצמה].